

Опубліковано: Караманов О. В. Застосування біографічних досліджень у музейно-педагогічній діяльності / О. В. Караманов // Треті Зарембівські читання: Матеріали Третіх Всеукраїнських Зарембівських наукових читань "Українське пам'яткознавство: сучасні проблеми та тенденції", присвячених 20-річчю Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПК (м. Київ, 23 травня 2011 р.): 36. наук. пр. : Титова О.М. (гол. ред. кол), Гріффен Л.О., Посохов С.І. [та ін] : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПК. – К. : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПК. 2011. – С. 183 – 187.

Караманов Олексій Владиславович
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри загальної та соціальної педагогіки
Львівського національного університету імені Івана Франка

ЗАСТОСУВАННЯ БІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У МУЗЕЙНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Вивчення біографії будь-якої людини становить неабиякий інтерес для дослідників різного формату – від істориків і соціологів до педагогів та психологів, адже завжди діяльність людини та її осмислення, інтерпретація й вивчення накреслює історичні шляхи та перспективи розвитку тієї чи іншої держави й суспільства.

Власне, біографічні дані, інформація біографічного характеру є невичерпним джерелом для детальних описів історії окремої людини, матеріалом для (і не лише) міждисциплінарних (зокрема, психолого-педагогічних) наукових досліджень.

Особливий інтерес при цьому становить застосування результатів біографічних досліджень під час організації та проведення різноманітної культурно-освітньої діяльності у музеях. Власне, сама музейно-педагогічна діяльність спонукає до творчого осмислення, інтерпретації та застосування найрізноманітнішої інформації у ході створення музейної експозиції про людину, яка мешкала у певному соціумі, у певну епоху. Очевидно, що це становить інтерес для історичного та культурного розвитку суспільства.

Однак мова йде не лише про меморіальні музеї, присвячені відображенню життєвого і творчого шляху видатних постатей минулого і сучасності, а про саму технологію використання біографічних відомостей у ході музейного діалогу.

Мета нашого дослідження – змоделювати послідовність використання результатів біографічних досліджень у ході музейно-педагогічного діалогу з різними групами відвідувачів.

Музейно-педагогічна діяльність створює оптимальні умови для підготовки вчителя гуманітарних дисциплін засобами музейної педагогіки, адже у формуванні освітнього середовища у музеї слід враховувати особисті та загальнолюдські цінності, організовувати освітній процес на основі співробітництва, стимулювання позитивної емоційної атмосфери навчання, створення ситуацій вирішення пізнавальних завдань, інтелектуального пошуку [2, 134-135].

Власне, така діяльність втілює завдання освітньо-виховного процесу у музеї – включення особистості у єдиний історико-культурний простір.

Інакшими словами, сучасна освіта включає в себе не лише одержання знань, а й засвоєння культурних норм та цінностей, соціального досвіду. Освітня діяльність у музеї ґрунтується на передачі цього досвіду, акумульованого у пам'ятках матеріальної та духовної культури [3, 407].

Наявність біографічних свідчень у музеї, відображених на експозиції, дозволяє втілювати у життя різноманітні форми музейної комунікації, що уможлиблюють розгортання діалогу з усе більшою кількістю відвідувачів.

Тривалий час у вітчизняному музеєзнавстві побутувала думка про важливість ідеологічного контексту біографії будь-якої видатної особи, яка обов'язково має бути "ідеальним взірцем", прикладом для наслідування, заледве не іконою. Застосування подібного роду прикладів у музейному середовищі призводило до "обезлюднення" експозиції, появою незрозумілих абстрактних порівнянь та контекстів. Що тут говорити про роботу з дітьми, коли ідеологічна машина працювала на інформативність та ілюстративність, закріплювала у їхніх головах необхідність боротьби за ілюзорні ідеали та цінності, не відображаючи, наприклад, шляхи і засоби цієї боротьби та не враховуючи нові контексти кожної наступної епохи.

У музеї потрібно приділяти увагу кожній конкретній людині, уникати розуміння її як безособової маси та акцентувати на особистісних характеристиках. Адже музей та історичну науку об'єднує спільна мета – наближення до істини, збереження соціальної пам'яті та історичного досвіду мешканців однієї місцевості, народу, людства [1, 347-348].

З іншого боку, біографію можна репрезентувати як історію міжкультурної трансформації особистості під впливом зовнішніх або внутрішніх умов, факторів. Відомий приклад використання слухавок у музеї перед портретами людей (для ознайомлення з біографіями працівників підприємства-банкрута, що зазнало численних реорганізацій – від блискучого процвітання – до занепаду). У такий спосіб біографії дозволяють виявити причини тих чи інших подій через історію життя та діяльності окремо взятої людини.

Зазвичай біографічні дослідження стосуються конкретних аспектів або стадій життя людини – освіти, кар'єри, міжособистісним відносинам, проте їх відмінність полягає у значній сфокусованості на унікальних

аспектах історії та здебільшого суб'єктивному особистісному підході до опису людського життя, кар'єри, історії кохання тощо.

Отже, біографічний метод – один з найпоширеніших способів вивчення різноманітних соціальних процесів шляхом аналізу сприйняття індивіда – його особистих вражень, вчинків, відображених та представлених у автобіографіях, щоденниках, листах тощо. У зв'язку з цим заслуговують на увагу *автобіографія* (історія, реконструйована суб'єктом у певний момент свого життя), автобіографічні нарративи (*особисті листи* (показник міжособистісних взаємовідносин та джерело інформації за змістом, стилем, характером викладу, наявним або прихованим підтекстом), *офіційні архівні документи, записи актів громадянського стану*).

Різнманітність представлення біографічних даних на музейній експозиції, – від невеликої частини експонатів та окремих особистих речей – до реконструйованих робочих кабінетів та меморіальних музеїв, створює додаткові можливості для музейного педагога враховувати різні *біографічні моделі* (біографічна довідка, автобіографія, життєпис), співвідносити *факти* та *події* (приватні та суспільні біографічні аспекти, вчинки, визначні справи), *джерела укладання біографії* (джерела, міфи та легенди; похибки та фальсифікації), визначати вплив держави та суспільства на життєвий шлях у біографії людей.

Наприклад, якщо на експозиції мова йде про важливу історичну подію або епоху значних соціальних змін, цілком доречно використовувати не офіційну хроніку відповідного часу, а нарративи – історії життя звичайних людей, які містять соціально-культурні форми та нормативні дискурси, поширені у повсякденному житті, відображають мову цієї епохи.

Якими найголовнішими ознаками повинно вирізнятися відображення біографічних даних персоналії у музейно-педагогічній діяльності, якщо ми

маємо у наявності невеличку частину експозиції про неї? Перш за все, це уникнення стереотипізованих міфів, пов'язаних з цією людиною та намагання показати особливості її формування та розвитку у відповідному історичному контексті.

По-друге, обов'язковою є психологічна прив'язка біографічних даних цієї людини до її характеру, темпераменту, способу життя, а відтак – й особистісних рис, якостей, властивостей відвідувачів (особливо це стосується дитячої аудиторії).

По-третє, у ході розповіді про автобіографію видатного діяча важливо виокремлювати певні кульмінаційні моменти, застосовувати метафори й порівняння, які б надавали уявлення про мотивацію цієї особи до певного роду діяльності, її прагнення та устремління. Також слід акцентувати на непересічних моментах життя цієї особистості, відтворити історичну перспективу подій.

По-четверте, з біографічних відомостей у розповідь про цю людину важливо включити актуальні спогади сучасників та їхню оцінку творчої спадщини особистості, характер спільної діяльності та взаємодії.

Зрештою, по-п'яте, слід охарактеризувати особистий внесок цієї людини у відповідну галузь знань/політику/діяльність та наголосити на конкретних фактах, які це підтверджують, й визнаних досягненнях.

На завершення – зобразити реально існуючу людину, яка мешкала у відповідну епоху, займалася конкретними справами, та стимулювати відвідачів самостійно оцінити її творчий доробок та створити свій власний образ. Цікаво, що у такому ракурсі цілком незайвим буде коментар важливих історичних подій політичної історії, відображених у біографії, а також поєднання їх з реальним життям цієї людини (історією повсякденності).

Звичайно, у ході розповіді слід активно використовувати музейні експонати, акцентуючи найбільше на предметах повсякденного вжитку. У

цьому контексті слід звернути особливу увагу на функцію документування подій історії людини, а відтак, відобразити на експозиції не скільки відзнаки, подяки, ордени, листи тощо, а особисті речі – символи часу та епохи. Завдяки цьому ми стимулюємо, наприклад, під час роботи з дитячою аудиторією, формування історичної свідомості, навичок осмисленої участі у документуванні історії окремої людини та суспільства для вироблення наукового світогляду.

У процесі музейної комунікації важливо враховувати, наприклад, низку музейно-педагогічних прийомів, які узгоджуються з інтеракційним параметром спілкування. Найбільш доречним у цьому випадку може виступати *прийом ідентифікації* – важливий прийом музейної педагогіки, емоційно-пізнавальний процес неусвідомленого ототожнення людиною себе з іншими, з певною групою людей або з певним образом, коли ми створюємо у відвідувачів ілюзію особистої причетності на експозиції за допомогою комбінування відповідної інформації, апеляції до почуттів, застосування відповідного тембру голосу, інтонації тощо.

Отже, результати біографічних досліджень, адаптовані до застосування у музейно-педагогічній діяльності, є важливим фактором розуміння, творчого осмислення та інтерпретації самої музейної експозиції. Оптимально побудований процес музейної комунікації з використанням автобіографічних даних дає змогу відвідувачам не лише ознайомитись із загальною інформацією про людину, характером її діяльності, різноманітними досягненнями, а й уникати міфологізації, стимулювати аудиторію до формування особистісних вражень, реконструювати історію окремих соціальних інститутів. Перспективи втілення біографічних досліджень у середовищі музею, на нашу думку, полягають в організації інтерактивних занять із застосуванням методу емпатії (особистісної аналогії) для стимулювання ефективної міжособистісної комунікації.

1. A companion to Museum Studies/ Ed. by S. Macdonald. – Chichester: Atrium, 2011. – 570 p.

2. Караманов О. В. Вищий навчальний заклад у просторі музею: перспективи впровадження інтегрованих курсів // Вісник Львівського університету. – Серія педагогічна. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. – Вип. 26 – С. 134–142.

3. Мастеница Е. Н., Шляхтина Л. М. Проблемное поле музейной педагогики: понятие, сущность, векторы современного развития // Герценовские чтения 2005. Актуальные проблемы социальных наук. Сб. научных и научно-методических трудов. – СПб.: РГПУ им. А.И. Герцена, 2005. – С. 405-411.

Розкрито специфіку застосування результатів біографічних досліджень у культурно-освітній діяльності музеїв. Наголошено на необхідності звернення до персоналій у процесі музейної комунікації. Визначено послідовність використання біографічних даних на музейній експозиції.

Использование биографических исследований в музейно-педагогической деятельности. Раскрыта специфика использования результатов биографических исследований в культурно-образовательной деятельности музеев. Акцентируется на необходимости обращения к персоналиям в процессе музейной коммуникации. Определена последовательность использования биографических данных на музейной экспозиции.

The role of biographical researches in museum educational activity. The article is dedicated to the specific influence of biographical researches in cultural and educational activities in museums. The author emphasizes that during museum's communications is necessary to appeal to personalities and to make sequence of biographical data in museum's exposition.

